

Macůrek, Josef

Úvod

In: Macůrek, Josef. *České země a Slovensko (1620-1750) : studie z dějin politických, hospodářských a interetnických vztahů*. Vyd. 1. Brno: Universita J.E. Purkyně, 1969, pp. 7-14

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/120290>

Access Date: 22. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

ÚVOD

Obsah: Problém česko-slovenských vztahů a jeho aktuálnost. — Dosavadní výzkum, jeho hodnocení. — Opomenutí studia či neúplnost studia doby předobrozené. — Potřeba a cíl této práce. — Rozvrh práce: Důraz na politické, hospodářské otázky, na fluktuaci obyvatelstva, na otázku vývoje národního vědomí. — Prameny dosud publikované. — Archivní prameny, získané v archívech českých, moravských, slezských, slovenských, maďarských a polských. — Jejich provenience, povaha, cena. — Jejich význam pro poznání čs. vztahů v oblasti politické, hospodářské, v otázce fluktuace obyvatelstva, vývoje národního vědomí, česko-slovenské integrace a diferenciaci. — Přílohy. Jejich ráz a ediční zásady.

Je nepochybně málo etnických celků, které si byly a jsou si také dnes tak blízké a tolik příbuzné, které spolu v minulosti nejrozličnějším způsobem tolik spolupracovaly a se stýkaly jako Češi a Slováci. Není proto divu, že vědomí nejbližšího přibuzenství a vědomí úzkých vzájemných vztahů se vinou jejich celými dějinami.

Vztahy a styky česko-slovenské byly zvlášť čilé, jak je obecně známo, v oblasti jazykové, literární a kulturní vůbec. Nelze však zapomínat, že se mezi oběma stranami vytvořily úzké souvislosti ještě jiné povahy.

Současný výzkum těchto česko-slovenských vztahů a styků je neúplný. Nejen proto, že nebyl založen na podrobném a důkladném výzkumu příslušných pramenů, ale proto, že při jejich studiu byla věnována pozornost, a to stále kuse, pouze určitým údobím či problémům. Co se týče časových mezníků, hlavní pozornost v dosavadním výzkumu byla věnována vztahům v době velkomoravské říše, v době počátků čs. státu, ve století 15. (době husitské), době reformace a protireformace před Bílou horou, době pobělohorské emigrace, tzv. obrození z přelomu 18.—19. století, době nové (19. století) i nejnovější (20. století). Třeba říci, že ani tu ani tam nebylo řečeno ještě poslední slovo. Mimo to třeba poznamenat, že vzájemné čs. vztahy a styky byly příliš redukovány na otázky jazykové, literární, náboženské a kulturní vůbec. Zapomínalo se, že jazykovými, literárními a kulturními otázkami problematiku česko-slovenských vztahů nevyčerpáme. Zapomínalo se, že kulturním vztahům často předcházely skutečnosti jiné povahy (politické, ekonomické, sociální); neprávem se zapomínalo na mnohá údobí dějin.

V dosavadní literatuře bylo nejméně zpracováno údobí pobělohorské (1620—1750), přesto, že bez poznání tohoto údobí nepochopíme ani dobu předchozí, ani dobu tzv. temna, ani dobu tzv. národního obrození. Byli

jsme přece (už před Bílou horou a dlouho po ní) v personální a vlastně reální unii se Slovenskem, na něž se v podstatě omezovaly v 16. i 17. století tehdejší Uhry. I po Bílé hoře byli jsme se Slovenskem (více než kdy jindy) v úzkých politických, hospodářských, interetnických vztazích a ve vzájemném spojení.

Jestliže se v dosavadní vědecké literatuře k pobělohorským exulantům už přihlídělo¹, nebylo řečeno v tom ohledu poslední slovo. Úplný obraz osudů českých pobělohorských exulantů, kteří žili na Slovensku, dosud — přes rozličné pokusy české i slovenské historiografie i literární historie — nemáme. Jiné otázky pobělohorské doby byly až na problematiku kulturních vztahů² v dosavadním výzkumu vesměs podceňovány. Nepřihlíželo se k hospodářské a společenské problematice, ke skutečnosti, co v čs. vztazích znamenaly rozličné třídy (šlechta, města, poddaní), která společenská třída měla ve vzájemných čs. vztazích hlavní či podřadnou úlohu, co tu znamenalo zemědělství, řemeslo a zbožní směna, jak a pokud se měnilo osídlení východní Moravy, jižního Slezska, západního Slovenska vlivem vzájemné fluktuace obyvatelstva, jaké byly příčiny této fluktuace atd.

Jestliže se v předchozí literatuře přihlídělo v rámci zemědělské výroby k pohraničním sporům 17.—18. století, byly tyto příliš jednoznačně redukovány jen na antičeské či antičesko-slovenské tendence maďarské nebo uherské feudální třídy. Zapomínalo se, že tu šlo o pozadí a síly složitější, že bez všestranného studia hospodářského a společenského života na obou stranách západních Karpat vysvětlení jmenovaných jevů a sporů není možné.

Tyto a jiné nedostatky dosavadního výzkumu jsou znatelné nejen při pohledu na některé současné pokusy o syntéze česko-slovenských vztahů³, či česko-slovensko-maďarských vztahů⁴, ale neméně při analýze dosavadních pokusů o syntéze československých, slovenských či maďarských dějin⁵. Jestliže ve vztahových syntézách studium vztahů a styků se stávalo příliš samoučelným, jestliže se přitom opomíjel postulát, že takové studium má přispívat také k poznání dějin národních (českých, slovenských,

¹ Viz kapitolu III., úvahu o fluktuaci, str. 39 a d.

² Např.: V. Chaloupecký, *Universita Petra Pázmánya a Slovensko*, Bratislava 1935.— R. Holinka, *Založení trnavské university „Bratislava“ IX*, 1935.— Jiří Třanovský, *Sborník k 300. výročí kancionálu Cithara sanctorum*, Bratislava 1936.— B. Varsík, *Národnostný problém trnavskej univerzity*, Bratislava 1938.— R. Říčan, *Literární žeh k jubileu J. Třanovského*, ČMM 1946, str. 166 ad.

³ V. Chaloupecký, *Československé dějiny*, ČCH 1922, str. 24 ad.— A. Pražák, *Češi a Slováci*, Praha 1929.— D. Rapant, *Československé dějiny. Problémy a metody* (Od pravěku k dnešku II. Praha 1930, str. 531 ad.).— Br. Varsík, *O jednotnosti československých dějin*. 1. sjezd československých historiků 1937, Praha 1938, str. 89 ad.— *O vzájemných vztazích Čechů a Slováků*, Bratislava 1956.— J. Novotný, *Češi a Slováci*, Praha 1968.

⁴ A. Angyal, *Ungarn und die Tschechen* (Ungarn und die Nachbarvölker, Budapest 1943, str. 70—96).— L. Sziklay, *Ungarn und die Slowaken* (tamtéž, str. 96 až 111).— E. Kovács, *Magyar-Cseh történelmi kapcsolatok*, Budapest 1952, též česky.

⁵ *Přehled československých dějin I*. Praha 1958.— *Dejiny Slovenska od najstarších čias do r. 1848*, Bratislava 1961.— Fr. Kavka—Zd. Šipek—J. Válka, *Dějiny Československa od r. 1437 do r. 1781*, Praha 1965.— *Magyarország története a késői feudalizmus korszakában 1526—1790*, Budapest 1957.

maďarských), v syntézách národních dějin (českých, slovenských, československých, maďarských) chyběl zase zřetel komparační i vyčerpávající vztahová náplň. Československé dějiny se stávaly mechanickou juxtapozicí rozličných izolovaných faktů a vývojových linií z dějin českých, slovenských atd. Zapomínalo se, že bez podrobného prozkoumání česko-slovenských vztahů obraz takových národních dějin (českých, slovenských či jiných) není možný.

Cílem této práce, která navazuje na starší knihu z r. 1959⁶, je vyplnit, pokud je to možné, mezery a zpracovat problematiku česko-slovenských vztahů přibližně v době 1620—1750, pokud k tomu byly shromážděny za dlouholetého výzkumu pramenů v archívech českých, slovenských, polských, maďarských nové pomůcky. Není cílem napsat úplný, celkový obraz vzájemných čs. styků a vztahů uvedené doby. Nejde ani o to, aby byla opakována fakta, známá už v dosavadní literatuře. Od otázek, které byly už předmětem studia (např. od otázky českých pobělohorských exulantů na Slovensku) se upouští až na případy, kdy mohl být pomocí nově zjištěných pramenů starší obraz doplněn či opraven. Není cílem ani kulturní, filologická či literárněvědní problematika, která byla zčásti už, pokud jde o 17. století, řešena, i když by si zasluhovala nové zvláštní odborné úvahy. Problematice této se věnuje pozornost jen potud, pokud nově získané archívní prameny se k ní vztahují. V popředí našeho zájmu jsou především otázky hospodářské, sociální, fluktuace obyvatelstva, úsek sebezpečování a vzájemného poznávání.

V tom smyslu se kniha dělí na 4 kapitoly: 1) Politická situace, 2) hospodářská situace (zemědělství, řemeslo, obchod), 3) fluktuace obyvatelstva, 4) představy o Slovensku v českém prostředí i naopak.

Třeba dodat, že problematiku čs. vztahů nelze řešit v celozemském měřítku (v rámci všech českých zemí a celého Slovenska). Jak už tomu bylo či je zpravidla jinde, tak také v tomto případě nejvíce dokladů z oblastí vzájemných čs. vztahů se týká Moravy (zejména východní Moravy) a Těšínska z jedné, Slovenska (zejména západního a severozápadního) se strany druhé, kteréžto oblasti spolu především sousedily a udržovaly vzájemný kontakt. Třeba však dodat, že ani tu ani tam nechybí dokladů, týkajících se vzájemného styku vzdálenějšího českého i slovenského teritoriá, např. Prahy a středního Slovenska, západních Čech a Slovenska či naopak. Na příslušných místech bude na to poukázáno. Buď jak buď, je vidět, že v případě česko-slovenských vztahů a styků nelze mluvit, i když uznáváme velkou funkci Moravy a Slezska — Těšínska jakožto důležitého spojovacího článku, jen o dotyk pohraničních oblastí (východní Moravy, jižní Těšínska a západního Slovenska)⁷, ale o splývání a prolínání širšího, takřka celonárodního území jedné i druhé strany.

Nový archívní materiál osvětluje vývoj vzájemných vztahů nepochybně novým způsobem. Jestliže ve starších pracích byla věnována pozornost

⁶ J. Macůrek—M. Rejnuš, *České země a Slovensko ve století před Bílou horou*, Praha 1959.

⁷ J. Macůrek, *Z problematiky vztahů moravsko-slovenských*. *Historica slovacae VI—VII*, Bratislava 1948, str. 154—161. — J. Šebánek, *Slovaka Moravského zemského archívu* (tamtéž, str. 224—231).

především otázkám náboženským, školským, literárním, obecně kulturním, nové pramenné materiály ukazují, že hospodářské problematice připadá ve vzájemných vztazích velmi důležité místo, a že odtud lze čerpat poučení také pokud jde o fluktuaci obyvatelstva a národní uvědomění jedné i druhé strany.

Nakonec lze říci, že studium vzájemných čs. vztahů není a nemůže být, i když je samo o sobě velmi důležité, věcí samoúčelnou. Nejde jen o to poznat tyto čs. vztahy a styky, ale poznat pomocí vztahového materiálu český, moravský, slezský i slovenský vývoj pobělohorské doby, místní situaci v oblasti zemědělské, řemesla, obchodu, vývoj národnostní problematiky, místního názvosloví atd. Jde o to odpovědět na otázku, zda pomocí těchto vztahů se vytvářely či nevytvářely — a to dávno před rokem 1918 — československé dějiny.

Prameny, o které se v této práci opíráme, byly dosud přístupné jen v nepatrné míře. Jsou tu některé edice vztahující se k našemu tématu. Z nich lze uvést např. práci P. Chlumeckého⁸, Fr. Hrubého⁹, V. Frankla¹⁰, E. Lukiniche¹¹, A. Ipolyiho¹², sborník obsahující slovenské urbáře¹³, listy slovenských poddaných¹⁴. Jinak bylo třeba sahat především k pramenům archivním¹⁵.

V letech 1945—1965 byl podniknut rozsáhlý výzkum archivů českých, slovenských, maďarských, polských za tím účelem, aby byla získána nová a širší pramenná základna k poznání vzájemného poměru Čechů a Slováků v minulosti. I když tento výzkum archivních pramenů není dosud ukončen, přece jen bylo v jeho průběhu nashromážděno takové množství pramenů, že je možné se odvážit napsat na jejich základě nový obraz čs. vztahů v minulosti.

Jde o tyto archívy: Z českých archivů třeba jmenovat Státní ústřední archív v Praze (StÚA) a jeho pobočky, zejména jeho pobočku v Žitonicích (bývalý Lobkovický archív v Roudnici), Státní archív v Brně (s jeho mnoha odděleními např. odd. Bočkova sbírka, Nová sbírka, Spisy hraničních sporů, odd. Strážnice, odd. Židlochovice, odd. Hodonín — Pavlovice, Gubernium, Jaroměřický archív, fond Kouniců, sbírku šlechtických akt, Acta finita atd.), Státní archív Brno, odd. Kroměříž (sbírka Volné korespondence aj.), oblastní archívy moravské (např. Okresní archív v Bojkovicích, na Vsetíně, ve Valašských Kloboukách, v Uherském Brodu, v Bojkovicích atd.), Státní archív v Opavě; ze slovenských archivů třeba především citovat Státní ústřední archív v Bratislavě, Státní ústřední archív Bratislava, pobočka v Nitře, Státní archív v Bytči, z městských archivů sloven-

⁸ P. Chlumecký, *Carl v. Zierotin und seine Zeit*, sv. II.

⁹ Fr. Hrubý, *Moravská korespondence a akta z let 1620—36 I/II*, Brno 1934.

¹⁰ V. Frankl, *Petri Pazmány epistolae collectae*, Budapešť 1910.

¹¹ E. Lukinich, *A podmanini Podmanicky család okleveltára I/II*, Budapešť 1937.

¹² A. Ipolyi, *Alsó-Szregovai és Rimai János államiratai és levelezése*, Budapešť 1887.

¹³ *Urbare feudálnych panstiev na Slovensku 16.—17. I/II*, Bratislava 1959.

¹⁴ P. Horváth, *Listy poddaných z rokov 1538—1848*, Bratislava 1955.

¹⁵ Viz pozn. 7. — J. Macůrek, *Bohemika v budapeštských archivech a jejich význam pro české dějiny*. Zvl. otisk z Věstníku České akademie věd a umění LIX (1950), str. 1—50. — M. Musilová, *Materiály k slovenským dějinám 1006—1848*, Brno 1962.

ských: Městský archiv v Žilině, Trenčíně, Skalici, Trnavě, Kremnici, Banské Bystrici, Banské Štiavnici, z archivů dosud chovaných při místních národních výborech zejména archiv v Púchově, v Lednici. — Z polských archivů zasluhuje zejména zmínky Państwowe Archiwum w Cieszyńie, z maďarských archivů: Országos Levéltár v Budapešti, Archiv univerzitní knihovny v Budapešti, Archiv církevní v Ostřihomi (Esztergom). — Třeba dodat, že nebylo možno užít Lichtenštejnského archivu, který je dosud uchováván na půdě rakouské, a který obsahuje bohaté materiály, týkající se jihovýchodní Moravy a jejich vztahů se Slovenskem v 17.—18. století.

Jako v prvním svazku z r. 1959, tak i v této práci věnované pobělohorské a předobrozenské době, jsou příslušné úvahy o česko-slovenských vztazích doprovázeny rozsáhlou pramennou sbírkou. Přílohy se skládají ze dvou částí: a) z korespondence mezi městy, vrchnostmi, poddanými, úřady, b) z matričních záznamů (po určitém jejich krácení), které se vztahují k fluktuaci obyvatelstva na tu či druhou stranu.

Co se týče matričních záznamů, bude jejich hodnocení provedeno v příslušných kapitolách, zejména v kapitole, věnované fluktuaci obyvatelstva. Proto se zde od hodnocení jmenovaných pramenů upouští. Naproti tomu úvahu o úřední či soukromé korespondenci třeba připojit už zde.

Jak už bylo naznačeno výše, zaujímá mezi prameny týkajícími se vztahů česko-slovenských před i po Bílé hoře — vedle městských knih a vedle několika privilegií, týkajících se pobělohorských emigrantů — korespondence měst, feudálních úřadů i jednotlivců místo mimořádně důležité. V meziměstské korespondenci převažují, pokud se zachovala, listy zasílané z českých zemí na Slovensko. Neboť zatímco městské archivy západního i středního Slovenska se zachovaly (s výjimkou městského archivu v Myjavě, v Novém Městě nad Váhom), městské archivy české (zejména východní Moravy a Těšínska) jsou kusé a zachovaly se z nich po třicetileté válce i po jiných krizích 18.—19. století jen drobtý. Že však v těchto moravských a těšínských archívech kdysi nechyběly příspisy ze strany slovenských měst, feudálů i poddaných, lze soudit nejen ze skutečnosti, že mnohé takové listy, adresované na Moravu či Těšínsko se zachovaly, ale také ze zmínek obsažených v protikorespondenci, uložené ve slovenských městských a jiných archívech.

Přes tuto kusost korespondence měst, feudálů i poddaných z jedné strany na druhou má svou cenu, poněvadž zachycuje vztahové jevy konkrétně, podrobně, ve vývoji, v souvislostech. Proto také jednotlivé části této korespondence jsou vydávány v příloze v plném znění. Nejde ovšem o korespondenci všechnu, pokud byla shromážděna citovaným archivním výzkumem. Vydát ji v celosti není možné. Jde jen o její výběr.

Jako každá výběrová edice, tak i tato může mít či má své vady. Neboť při výběru materiálu není snadné zachovat vždy důslednost a jednotnost měřítek i zásad. Ale množství nového pramenného materiálu i snaha poskytnout pokud možno přehlednou edici si vynutily takový typ příloh, jaký následuje. — Výběr jmenovaných pramenů byl proveden z těchto hledisek: a) Do edice byly pojaty především takové listy, které se zachovaly v originálu a které svědčí o styku českých zemí a Slovenska, které byly adresovány českými autory na Slovensko či naopak, b) až na některé

výjimky byly ponechány stranou takové listy, které nepřešly moravsko-slovenskou či slezsko-slovenskou zemskou hranici. Ale v mnohých případech bylo nutno otisknout také písemnosti pocházející z východní Moravy, jižního Těšínska, ze západního Slovenska, pokud obsahují cenné informace o vzájemném styku i o událostech na té i druhé straně, c) pojem „českých zemí“ se chápe ve smyslu spíše dnešním nežli historickém. Do příloh jsou zařazeny pouze kusy vzniklé na území dnešní ČSSR, zatím co dosti hojný materiál pocházející z ostatních částí bývalého českého státu byl ponechán stranou (v tom např. listy ze středního a dolního Slezska). K tomuto stanovisku vedlo kromě dostatečného množství materiálu vskutku domácího také kritérium jazykové, tj. fakt, pokud korespondence byla psána česky a pokud má význam také pro dějiny českého jazyka pobělohorské doby (ať už byla psána na východní Moravě, jižním Těšínsku, či západním Slovensku), d) co se týče slovenských listů, platí tu též dnešní hranice ČSSR. Fakticky ovšem nejvíce příloh se týká západního Slovenska, jak to ostatně ve vztazích obou celků bylo přirozené, e) vzhledem k tomu, že korespondence českých zemí se Slovenskem v 17.—18. století i naopak je po stránce obsahové dosti stereotypní, suchá (vypravuje se vesměs jen o škodách utrpených na pohraničí, o zajímání dobytka a lidí, o jejich uvěznění a zabiti, o vymáhání pohledávek, pozůstatostí a dluhů), bylo těžké vybrat, byť jde často o cenné doklady z hlediska vývoje jazyka, takové listy, které informují o zvlášť pozoruhodných otázkách. Bylo třeba dát přednost takovým listům, v nichž je obsažen věcný záznam: ať už jde, o povahu vzájemných vztahů, o fluktuaci obyvatelstva či o vědomí národní atd., f) v duchu celkového zaměření práce byl začleněn především takový materiál, který přispívá k lepšímu pochopení otázek hospodářských, k otázce vývoje řemesla i obchodu, k fluktuaci obyvatelstva z jedné strany na druhou, tj. k té oblasti vztahů, které dosavadní studium věnovalo nejméně pozornosti, g) ale ani listy jiné povahy, které zachycují problematiku národnostní, kulturní, pokud mohou naše dnešní vědomosti obohatit, nebyly opomenuty, h) v ohledu jazykovém byla dána přednost listům psaným v jazyku domácím (českém, slovenském), tj. pokud byly psány zástupci měst i jednotlivci. Třeba ovšem dodat, že čeština byla ve styku českých zemí a Slovenska i naopak také v 17.—18. století — přes všechny jiné vývojové tendence i přes slovakizaci jazykových památek — jazykem nejužívanějším. Užívali ji nejen měšťané, zástupci vesnic, ale také rozličné osobnosti a úřady nejen českého, slovenského, ale i maďarského původu. Listů psaných německy i latinsky a adresovaných na Slovensko (např. z Brna, Olomouce, Těšína, Opavy) je pro 17.—18. století vcelku málo. Němčina a latina se objevovala ne tolik v meziměstské korespondenci, ale spíše v korespondenci vrchností a jejich úředníků, ač ani tu čeština v 17. až 18. století nechyběla. Je vidět, co se týče češtiny na Slovensku, že nešlo v 17.—18. století o nějakou bibličtinu, tj. o jazyk užívaný a udržovaný církevními kruhy pomocí reformace a exulantů, ale o jazyk běžný na Slovensku také v 17. a 18. století ve veřejném i soukromém životě, v prostředí měst, vesnice i feudálů. — Jestliže do příloh byly zahrnuty některé listy cizojazyčné, stalo se to jen proto, že obsahují některé důležité skutečnosti, které nejsou doloženy v materiálu jiném, ch) do příloh byly zařazeny v zásadě jen prameny dosud tiskem nevydané. Byly-li učiněny

některé výjimky, stalo se tak proto, že pramen nebyl v dosavadních edicích vydán přesně či úplně.

Co se týče technické stránky edice příloh, byla vůdčí směrnicí ediční pravidla zpracovaná Fr. Roubíkem¹⁶. Třeba připojit, že jednotlivé přílohy se skládají z těchto částí: A) Ze základního registru s údaji, B) z vlastního textu, C) z údaje místa uložení, D) z textových poznámek, E) z věcných poznámek.

Ad A) Základní regista s datem. Jména a tituly odsílatelů a příjemců se uvádějí v registru jen zkráceně. Nevypočítávají se tituly osobností a jejich pozemkové vlastnictví, obsažené často v podpisu či adrese. V městské korespondenci se příjemce naznačuje stručně, např. „městu Trnavě“, nikoliv jak to zní v originálu „rychtáři, purkmistru a radě města Trnavy“ atd. Adresy tyto se vynechávají proto, poněvadž jsou vesměs stereotypní a jsou pro pochopení čs. vztahů vcelku bez užítku.

Ad B) Vlastní text listů i jiných pramenů uveřejněných v příloze. Tu třeba učinit poznámky k transkripci textů česky psaných, které mají v přílohách většinu. Při edici česky psaných listů bylo užito (ve shodě se jmenovanými „Pravidly“) transkripce nikoli paleografické ale fonetické. Námitky, které se činí např. ve slovenské a polské literatuře proti fonetické transkripci textů 16.—18. století, nepochybně neobstojí. Námitku, že fonetickou transkripci se znesnadňuje práce filologa, vyvází nepochybně větší přístupnost textu vážnému badateli a neodbornému čtenáři. Třeba pamatovat, že jde o edici, která sleduje především otázky historické, nikoli jazykovědné.

Tato zásada byla zachována také při edici listů psaných na Slovensku a to nejen čistě česky, nýbrž také se slovenskými znaky, svědčícími o stavu a vývoji spisovné slovenštiny v 17.—18. století, se znaky, které se stále více množily ať už jde o užívání r místo ř, ie místo í či o jednotné číslo osoby (např. prejem.) atd. Víme, že na jedné straně tu byla uchováвана stará fáze vývoje češtiny, na druhé straně nebyla to už čeština té podoby, jaká byla užívána v Čechách; Slováci ji už dříve a tím více v 17. a 18. století slovakizovali a přizpůsobovali svým potřebám. Tak se vytvářel nejméně už od 2. poloviny 17. století, zvláštní druh slovakizované češtiny, užívané v širokých kruzích.

Bylo učiněno vše, aby fonetickou transkripcí nebyly setřeny ani archaické staročeské tvary, pokud se uchovaly, ani české dialektické zvláštnosti z Moravy a Těšínska, ani zvláštnosti slovenské, slovenská hovorová mluva, která v 17.—18. století stále více pronikala do textů vznikajících na půdě slovenské, měnic je často na texty česko-slovenské či spíše slovenské, fakt, který nikterak není svědectvím proti kulturní česko-slovenské pospolitosti. — Stejně bylo přihlédnuto také k polonismům v textech z oblasti těšínské.

Z jiných transkripčních zásad třeba ještě uvést: a) Textovou poznámkou se upozorňuje na místa, kde byla dlouhá kvantita (zdvojením samohláskou) už písařem vyznačena (např. slovutnee), b) jotace samohlásky e v ě, ať je v originálu označována ie nebo (méně často) ě, é, je vždy

¹⁶ Fr. Roubík, *Pravidla pro vydávání pramenů k novějším dějinám* (16.—20. století). Archivní časopis 1957, str. 59—65.

transkribována jako ě. Hlásková skupina ie je psána beze měny jen tam, kde vystupuje na místě pozdějšího í (např. hornie), c) rozlišování i a y je upraveno přihlédnutím k dnešnímu stavu, d) hláskové skupiny czi + samohláska, rzi + samohláska, ssi + samohláska, zi + samohláska jsou přepisovány prostým č, ř, š, ž + samohláska (např. czias = čas, rzieka = řeka, ziadam = žádám ap.). Jenom výjimečně a to v korespondenci slovenského původu, tam kde se samohláska mohla skutečně měkčit (např. czias — vysloveno jako čias ap.) je původní text uveden v textové poznámce, e) písmena s a z jsou v přepise ponechána podle předlohy. Pouze tam, kde se obě písmena vyskytují vedle sebe, se zpravidla přepisují podle dnešního usu (např. vszskazujeme — vzkazujeme ap.). Podobně je tomu s písmeny g (vyslovovaným jako g nikoliv j) a k (např. purgkmistr — purkmistr ap.), f) latinské texty přepisovány beze změny.

Bez ohledu na jazyk textu byly dále uplatňovány tyto zásady: a) Číselné údaje byly vesměs přepisovány arabskými číslicemi. Latinské číslice byly výjimečně ponechány v latinských datovacích formulích (na př. feria IV post . . . , III Idus Martii). Letopočty jsou psány výlučně arabskými číslicemi, b) zkratky, zejména pokud jde o zdvořilostní oslovení či titul (např. Vaše Milost, Vaše Opatrnost), byly rozepisovány jen ty, k nimž byla připojena pádová přípona např. V. Mtmi — Vašimi Milostmi, Jeho Mt C. — Jeho Milost Císařskou, D. Vram — Dominationem vestram). Nerozepisovány zůstaly zkratky tam, kde příslušná pádová přípona nebyla připsána, c) co se týče způsobu uchování a uložení, třeba říci, že jde především o čistopisy (originály), méně o opisy či koncepty. Údaje o archívním uložení se omezují na udání názvu archivu v době, kdy byl výzkum proveden. Je možné, že dnešní název archivu nebude tu i tam vystižen přesně, d) Textové poznámky se vztahují k písarským omylům, škrtkům, přepisům, e) co se týče věcných poznámek, byl učiněn pokus identifikovat místní názvy a osoby; byly přepočítány datovací údaje, byla vysvětlena nejasná místa textu. — Názvy obcí či míst vůbec byly identifikovány podle „Statistického lexikonu obcí ČSSR z roku 1965“, Praha 1966. Neuvádí se však u obcí okres, poněvadž tu nastaly rozličné změny; poznamenává se přilehlé město (např. Hrabina u Hodonína).

Děkuji nakonec všem ředitelstvím českých, moravských, slezských, slovenských, polských, maďarských archívů, která mně umožnila studium. Děkuji všem žákům (zejména z katedry dějin střední, jihovýchodní a východní Evropy a Ústavu dějin východní Evropy, pobočka Brno), kteří mně pomáhali při archívním výzkumu.